

REMISSVAR

2025-08-18

Dnr: BO 2025-0184

Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se

Betänkandet Översyn av straffbestämmelserna för vissa hedersrelaterade brott, SOU 2025:59

(dnr Ju2025/01193)

Inledning

Barnombudsmannen yttrar sig med utgångspunkt i uppdraget att företräda barns och ungas rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Barnombudsmannen arbetar för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck och ser många av förslagen som steg framåt i det arbetet. Barn och unga ska skyddas mot alla former av våld, vilket inkluderar att skyddas från traditioner som kan vara skadliga för barns hälsa och utveckling. Skydd mot våld stärker också rätten till bästa möjliga hälsa och barns rätt att uttrycka sina åsikter och bli lyssnad på.¹ Att utsättas för ett barnäktenskap, eller som (ofta ung) vuxen, för ett tvångsäktenskap får oerhörda konsekvenser för den som blir utsatt. Utifrån att det våld som unga vuxna i en hederskontext drabbas av ofta börjar redan under barndomen, exempelvis genom planering av ett tvångsäktenskap, förlovning eller till och med bokning av resor, yttrar sig Barnombudsmannen över både de förslag som direkt rör barns situation och de förslag som rör vuxna.

Hedersrelaterat våld och förtryck är ett allvarligt samhällsproblem som påverkar tusentals barn och unga i Sverige. Yrkesverksamma inom skola, socialtjänst, rättsväsende samt hälso- och sjukvård behöver ökad kunskap, praktiska verktyg och tydliga riktlinjer för att kunna upptäcka, stödja och skydda utsatta barn och unga. För att stärka förmågan att ingripa krävs en bättre samordning mellan olika aktörer lokalt, regionalt och nationellt samt tillräckliga resurser för att kunna erbjuda utsatta det stöd och skydd som behövs.

Det är högst angeläget att skydda barn och unga från hedersrelaterat våld och förtryck och Barnombudsmannen tillstyrker därför huvuddelen av förslagen i SOU 2025:59. Barn och unga, särskilt flickor, som växer upp i en hederskontext lever ofta med starka förväntningar eller direkta krav på att ingå äktenskap med någon som familjen eller släkten har godkänt eller valt ut åt dem. De utsätts för övertalning, vilseledning, påtryckningar, hot om våld eller till och med direkta våldshandlingar. Det kan innebära att de i realiteten saknar möjlighet att säga nej till ett äktenskap utan att det leder till allvarliga konsekvenser. På så sätt tvingas de att prioritera familjens eller släktens heder och vilja framför sina egna drömmar och livsval, vilket är en direkt kränkning av deras grundläggande rättigheter som

¹ Se artiklarna 19, 24 och 12 i barnkonventionen.

individer. Inte sällan är brottsligheten transnationell, vilket ytterligare försvårar situationen för den som blir utsatt.

Barnombudsmannen vill dock betona att det inte räcker att den straffrättsliga regleringen skärps. Det krävs utbildning, andra åtgärder för implementering och stöd för att skydda barn och unga. Även användning av hemliga tvångsmedel och ett absolut erkännandeförbud av bland annat barnäktenskap och tvångsäktenskap är viktiga delar i såväl det förebyggande arbetet och det brottsbeivrande arbetet.

7.3.6 Det finns inget behov av att utvidga kretsen av personer som kan hållas straffrättsligt ansvariga för tillåtande av att en person som inte har fyllt 18 år ingår ett äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse

Barnombudsmannen delar inte utredningens bedömning om att inte utvidga kretsen av personer som kan hållas straffrättsligt ansvariga för tillåtande av barnäktenskap, utan anser att även vigselförrättare ska ingå. En vigselförrättare har en särställning vad gäller möjlighet att stoppa planerade barnäktenskap. Vigselförrättaren är dessutom ofta en auktoritet i familjens sfär och har stor möjlighet att utöva inflytande över barnet. Vigselförrättares särskilda ansvar vid barnäktenskapsbrott bör således lyftas in under rekvisitetet *tillåta*, även om de redan idag kan dömas för medhjälp till barnäktenskapsbrott. En sådan reglering skulle än tydligare spegla vigselförrättarnas särskilda roll och ansvar vid barnäktenskapsbrott - ett barnäktenskap eller barnäktenskapsliknande förhållande kan inte äga rum utan att någon viger barnet/barnen.

7.4.3 Vilseledande att ingå äktenskap bör i vissa fall kriminaliseras

Barnombudsmannen tillstyrker utredningens förslag om att vilseledande att ingå äktenskap i vissa fall bör kriminaliseras.

Barnombudsmannen anser emellertid att regleringen även skulle kunna omfatta fall då den unga har vilseletts att tro att den måste ingå ett äktenskap för att undvika en viss negativ effekt, exempelvis att hela familjen tvingas lämna Sverige om äktenskapet inte ingås.

7.5.4 Ett utvidgat straffansvar för äktenskapsresor

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget om att straffansvar för äktenskapsresa ska utvidgas till att omfatta situationer där en person genom olaga tvång eller utnyttjande av utsatt belägenhet förmås att resa till en annan stat i syfte att personen ska utsättas för äktenskapstvång eller barnäktenskapsbrott. Det borde vara självklart att även fall där en person tvingas åka utomlands, och det inte är fråga om vilseledande, ska omfattas av bestämmelsen.

7.5.5 En ny straffbestämmelse om äktenskapsresebrott mot barn

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget att införa en ny straffbestämmelse om äktenskapsresebrott mot barn. Barnombudsmannen välkomnar att den föreslagna bestämmelsen så som barnäktenskapsbrottet innehåller rekvisiten *förmår* eller *tillåter*, och att ett oaktsamhetsrekvisit beträffande barnets ålder införs. Det är av stor vikt att i lagstiftning tydliggöra vårdnadshavares ansvar för att skydda barnet både mot barnäktenskap och från resa i syfte att ingå äktenskap, och att bestämmelserna omfattar både aktiva och passiva handlingar.

Utifrån den föreslagna utvidgningen av vilseledande till äktenskapsresa, då olaga tvång föreslås införas som rekvisit, är det viktigt att tydliggöra i den särskilda bestämmelsen om barnäktenskapsresa att det inte krävs påtryckningar som når upp till olaga tvång eller utnyttjade av utsatt belägenhet när det gäller barn. Detta då det generellt krävs mindre påtryckningar för att förmå barn att resa utomlands i syfte att ingå äktenskap, jämfört med vuxna. Barn i hederskontext är ofta i en sådan beroendeställning till de vuxna i nätverket, att det kan räcka med subtila påtryckningar som inte når upp till olaga tvång.

7.6.3 Försök till äktenskapsresebrott och äktenskapsresebrott mot barn är straffvärt

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget om att både försök till äktenskapsresebrott och äktenskapsresebrott mot barn ska kriminaliseras. Det är ofta planering inför ett äktenskapsresebrott och många gärningar som begås i syfte att genomföra det. En lagstiftning mot försök till äktenskapsresebrott eller äktenskapsresebrott mot barn kan få en praktisk betydelse, och träffa fler gärningar och personer. Barnombudsmannen anser, till skillnad från utredningen, att även stämpling till nämnda brott bör kriminaliseras, utifrån det symbolvärde en sådan kriminalisering kan ha och sett till brottens allvar.

7.7.4 Tvång att vara kvar i ett äktenskap bör inte kriminaliseras särskilt

Barnombudsmannen delar inte utredningens bedömning att tvång att vara kvar i ett äktenskap inte bör kriminaliseras särskilt. Barnombudsmannen ser ett flertal olika situationer där kriminalisering är önskvärd, då konsekvenserna av att tvingas stanna kvar kan bli mycket allvarliga för den som utsätts. Som utredningen redogör för är det framför allt kvinnor som tvingas vara kvar i äktenskap, och förövaren kan vara maken, hans familj och/eller kvinnans familj. Det handlar ofta om tvångsäktenskap, men även andra äktenskap som ingåtts utan olaga tvång, där det exempelvis under äktenskapet förekommer våld mot kvinnan. Att tvingas vara kvar i ett äktenskap, exempelvis genom olaga tvång, olaga hot eller mer subtila hot över tid, bidrar till att utsattheten för exempelvis hedersrelaterat våld och förtryck och sexuella övergrepp består. Samhället bör markera att gärningar som är ägnade att tvinga någon att vara kvar i ett äktenskap inte accepteras och mot hedersrelaterad brottslighet genom att även kriminalisera tvång att kvarbli i äktenskap som ett självständigt brott. En åtgärd för att undvika tillämpnings- och gränsdragningsproblematik gentemot mindre klandervärda situationer är att i propositionen ange vilka typfall som regleringen tar sikte på respektive inte tar sikte på.

Barnombudsmannen förordar en självständig reglering där tvång att vara kvar i äktenskap inte är inrymd i brottet äktenskapstvång. Även om äktenskapet i många fall kan ha börjat som ett tvångsäktenskap bör även andra situationer omfattas av regleringen. Typexempel på andra situationer som bör omfattas är då kvinnan tvingats ta ställning till tre stycket friare och valt den "minst dåliga", eller att äktenskapet ingåtts frivilligt, men sedan varit fyllt av våld och hot och kvinnan inte tillåts lämna äktenskapet varken av maken, hans familj eller kvinnans familj.

Barnombudsmannen förordar att *förmå* i första hand ska användas som rekvisit i en sådan reglering. Detta speglar brottet äktenskapstvång och Barnombudsmannen anser att det är tillämpningsbart även här. Liksom i

kvinnofridslagstiftning och när det gäller brottet hedersförtryck bör man skapa en reglering där rättsväsendet kan väga samman de gärningar som begås, över tid, för att förmå någon att stanna kvar i äktenskapet.

I andra hand tillstyrker myndigheten utredningens förslag att använda rekvisitet *hindra*. Barnombudsmannen anser dock alltså att bestämmelsen ska vara självständig för att omfatta fler äktenskap än de som per definition har ingåtts som tvångsäktenskap. Barnombudsmannen anser vidare att kraven läggs väl högt med *hindra* som rekvisit. I utredningen uppges att viljan att lämna äktenskapet ska ha kommit till uttryck på något vis och sedan krävs att personen hindras, och utredningen ger som ett exempel på rekvisitet *hindra* då en person lämnar in en ansökan om äktenskapsskillnad och genom hot om brottslig gärning tvingas dra tillbaka ansökan, även om utredningen även skriver att viljan att formellt lämna äktenskapet kan ske även på andra vis. För personer som lever i en hederskontext, är tvånget att bli kvar i ett äktenskap, något som ofta manifesteras över tid, och sannolikt kommer de flesta som utsätts för tvång att stanna kvar i ett äktenskap sällan så långt som att exempelvis lämna in en skilsmässoblankett till tingsrätten för att sedan tvingas dra tillbaka den. Detta talar emot en reglering som innehåller rekvisitet *hindra* och för en reglering som innehåller rekvisitet *förmå*.

8.3.3 Det finns skäl att skärpa straffskalorna för äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott

Barnombudsmannen tillstyrker en skärpning av straffskalorna för äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott. Barnombudsmannen tillstyrker att straffmaximum höjs till sex års fängelse för äktenskapstvång, men anser att straffskalan för samtliga äktenskapsbrott som riktar sig mot barn bör vara högre jämfört med brott som riktar sig mot vuxna. Barn är särskilt sårbara och konsekvenserna av ett äktenskap kan bli extra allvarliga. Även om barnäktenskapsbrottets rekvisit speglar att det ofta inte krävs lika grovt tvång utifrån ålder och maktrelation till förövare, är brottet i sig än mer allvarligt för att det riktar sig mot ett barn vilket bör återspeglas i straffskalan.

Både barnäktenskapsbrott och äktenskapstvång är ytterst allvarliga brott som kan få livslånga konsekvenser för den som utsätts. Den som utsätts blir, utöver de juridiska och sociala verkningarna av ett äktenskap, ofta utsatta för upprepade grova sexuella övergrepp som en direkt konsekvens av äktenskapsbrottet. Straffskalan bör återspegla allvaret i utsattheten. Som jämförelse är straffminimum för våldtäkt av normalgraden tre års fängelse, där även den som förmår någon som inte deltar frivilligt i sexuella aktiviteter att tåla den bär straffansvar.

Barnombudsmannen vill i sammanhanget även påtala att de sekretessbrytande bestämmelserna i offentlighets och sekretesslagen (2009:400, OSL) 10 kap. 18 c § för att förebygga brott enligt 3, 4 och 6 kap. brottsbalken kräver straffminimum ett års fängelse. En höjning av straffminimum till enbart sex månaders fängelse kan innebära att den socialtjänst som ansöker om utreseförbud på grund av påtaglig risk för barnäktenskap alltså inte parallellt kan anmäla brottet till polisen utan att riskera att bryta mot OSL.

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget om att undantaget för kravet på dubbel straffbarhet för grovt olaga tvång varigenom någon förmått att ingå ett äktenskap tas bort.

8.4.2 Det finns skäl att skärpa straffskalan för äktenskapsresebrott

Barnombudsmannen tillstyrker utredningens förslag om att skärpa straffskalan för äktenskapsresebrott.

8.4.3 Straffskalan för äktenskapsresebrott mot barn bör överensstämma med straffskalan för äktenskapsresebrott

Barnombudsmannen avstyrker utredningens förslag att straffskalan för äktenskapsresebrott mot barn ska vara fängelse högst fyra år. Äktenskapsresebrott som riktas mot barn bör ha en strängare straffskala än då motsvarande brott riktas mot vuxen. Barnombudsmannen anser således att straffskalan för äktenskapsresebrott mot barn ska skärpas och ligga högre än äktenskapsresebrott.

8.5.2 Det finns inte skäl att skärpa straffskalan för hedersförtryck

Barnombudsmannen delar inte utredningens bedömning att straffskalan för hedersförtryck inte bör ändras. Barnombudsmannen anser att straffskalan för hedersförtryck ska skärpas för att markera brottslighetens allvar. Det finns en straffskärpningsgrund kopplat till heder som ska användas vid annan brottslighet för att särskilt markera att brott med hedersmotiv har ett högre straffvärde än likartad brottslighet som inte har ett sådant motiv. Denna kan dock inte användas när det gäller brottet hedersförtryck, eftersom hedersmotivet redan ligger i grundbestämmelsen. Att fortsätta låta hedersbrottet ha samma straffskala som kvinnofridskränkning går emot ställningstagandet i proposition 2019/20:131 om att offer för hedersrelaterat våld och förtryck är "en synnerligen utsatt grupp som drabbas särskilt svårt".² Barnombudsmannen anser därför att det finns skäl att skärpa straffskalan för hedersförtryck.

9.15 Hemliga tvångsmedel bör få användas i utredningar om äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott

Barnombudsmannen tillstyrker utredningens förslag om att hemliga tvångsmedel ska få användas i utredningar om äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott. Barnäktenskap och tvångsäktenskap är en ytterst allvarlig form av brottslighet, och är en kränkning av den utsatta personens integritet och mänskliga rättigheter. Samtidigt som Sverige har en relativt heltäckande lagstiftning för att förebygga och förhindra hedersrelaterad brottslighet leder få fall till fällande dom. Det kan vara svårt att upptäcka brottsligheten innan den äger rum och bevisvärigheterna är ofta stora. Detta skulle kunna förändras genom att utöka möjligheten att använda hemliga tvångsmedel.

Barnombudsmannens absoluta åsikt är att nyttan överväger det integritetsintrång som tvångsmedlen innebär. Det måste utifrån brottens allvar anses som proportionerligt att utöka möjligheten att använda hemliga tvångsmedel för att skydda de individer som riskerar eller har utsatts. Barnombudsmannen tillstyrker samtliga av utredningen bedömda tvångsmedel.

² Prop. 2019/20:131, sid. 32

10.9.3 En ny regel om vägrat erkännande av vissa utländska äktenskap

Barnombudsmannen tillstyrker utredningens förslag om vägrat erkännande av vissa utländska äktenskap. Barnombudsmannen är även av åsikten att kusinäktenskap ska omfattas av ett absolut erkännandeförbud.

Barnombudsmannen tillstyrker även utredningens förslag om att undantag från erkännandeförbudet vid synnerliga skäl ska inte längre gälla, utan det istället införs en möjlighet att tillerkänna vissa rättsverkningar som följer av ett äktenskap. Dock endast vid synnerliga skäl och äktenskap där båda parterna är över 18 år.

Barnombudsmannen anser i andra hand, om förstahandsalternativet om ett totalt erkännandeförbud inte införs, att det bör införas ett erkännandeförbud utan undantag för utländska månggiften och ventilen för övriga äktenskap som omfattas av lag (1904:26 s.1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap (IÄL) 1 kap. 8 a § samtidigt behålls.

Beslutet har fattats av barnombudsmannen Juno Blom. Föredragande i ärendet har varit juristen Sara Platten Bäckström. I den slutliga handläggningen av ärendet har även chefsjuristen Tove Björnheden deltagit.

Juno Blom
barnombudsman